

Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki
Katarzyna Butrym-Uniewicz
tel. 507-180-269
Al. J. Piłsudskiego 56A, 06-500 Mława
NIP 5691881200. Regon 346847655

Program prac Konserwacji i Restauracji

OBRAZU MATKI BOSKIEJ W KOSZULCE (XVI/XVIII w.) – Z KOŚCIOŁA PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA, SZWELICE

PAŃSTWOWY URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
ul. Ostrołęcka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

Wykonawca programu: Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki
Katarzyna Butrym-Uniewicz

RZYMSKOKATOLICKA PARAFIA
p.w. Św. Jana Chrzciciela
w Szwelicach
06-100 Pułtusk
DIECEZJA PŁOCKA
tel. 029 - 691 15 93

Mława - sierpień 2023

08.08.2023.

Konserwator Dzieł Sztuki
dyplom UMK 1400/180511/2016
mgr Katarzyna Butrym-Uniewicz

1. KARTA TYTUŁOWA

1.1. Dane o obiekcie

Obiekt: SZWELICE; KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA; OBRAZ
MATKI BOSKIEJ Z DZIECIĄTKIEM

Czas powstania: XVI-XVIII w.

Styl: gotyk, barok ludowy

Material/technika: olej na płótnie, sukienka – drewno rzeźbione, polichromowane, elementy z metalu(?)

Autor: -

Użytkownik: Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela, Szvelice

Nr rejestru zabytków: B-318

1.2. Dane o programie

Zakres prac: program prac konserwatorskich, dokumentacja fotograficzna

Firma wykonująca program: Konserwacja i Restauracja Dzieł Sztuki Katarzyna Butrym-Uniewicz

Autor programu: mgr Katarzyna Butrym-Uniewicz

Autor zdjęć: mgr Katarzyna Butrym-Uniewicz

1.3. Dane o dokumentacji programowej

Liczba stron tekstu: 6 - A4

Fotografie: 9

Data i miejsce wykonania: sierpień 2023 r.

Branża: konserwacja zabytków

Konserwator Dzieł Sztuki
dyplom UMK 1400/180511/2016
mgr Katarzyna Butrym-Uniewicz

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

2.HISTORIA

Parafia pw. św. Jana Chrzciciela w Szwelicach (koło Makowa Mazowieckiego) została erygowana w 1402 roku przez bp. Jakuba z Korzkwi. Obecny kościół parafialny jest czwartym z kolei. Został zbudowany w stylu neoromańskim, staraniem proboszcza ks. Witolda Białego, według projektu Stanisława Marzyńskiego. Jego mury powstały z kamieni polnych. Świątynia została konsekrowana 6 listopada 1973 roku przez bp. Bogdana M. Sikorskiego. Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem przypisuje się na XVI – XVIII w.

3.OPIS

Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w koszulce ukazuje typ Hodegetri. Jest to najstarszy typ przedstawienia Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus na ręku. Madonna ukazana jest frontalnie w półpostaci, na lewym ramieniu trzyma Chrystusa. Dzieciątko ukazane z podniesioną prawą dłonią w geście błogosławieństwa. Między postaciami nie widać bliskości, nie ma też bezpośredniego kontaktu wzrokowego – obydwójce patrzą na wprost.

Twarze i dłonie widoczne spod sukienki drewnianej, polichromowanej i bogato zdobionej. Tło srebrne (warstwa malarska) ze złożonymi gwiazdkami i umieszczonymi votami. Sukienka jest elementem późniejszym z XVIII w. o charakterze ludowym. Sukienka Matki Bożej jest ciemnozielona w srebrne esownice, na prawym ramieniu zwisa złota wstęga. Chrystus ma złotą szatę podobnie złożoną ornamentalnie. Nad głowami postaci widnieją korony czerwono-złote. Obraz ujęty w złotą ramę.

4. STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania obiektu jest bardzo zły. Obraz przemalowany, zabrudzony, ściemniały. Warstwa zaprawy kruszy się i odpada. Warstwa malarska spękana, łuszczy się i rozwarstwia, ukazując kolejne fazy chronologiczne. W złoceniach widnieją liczne przetarcia oraz korozja metalu. Odwrocie silnie zaatakowane przez drewnojady, widoczne otwory po kołatku. Żerowisko nadal czynne, miejscami widoczna osypująca się mączka. Rama przetarta, silnie zabrudzona, pokryta szalometalem.

5. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Głównym założeniem prac jest przywrócenie walorów estetycznych dzieła oraz powstrzymanie procesów niszczących obiekt. Należy usunąć wtórne nawarstwienia i przywrócić pierwotny charakter dzieła. Drewno wymaga dezynfekcji i dezynsekcji; płótno natomiast prostowania i dublażu. Warstwa malarska wymaga konsolidacji. Zaprawę należy uzupełnić i opracować. Złocenia oczyścić i uzupełnić bądź wykonać na nowo.

6. ZALECENIA DLA UŻYTKOWNIKA

Zalecana temperatura przechowywania obiektu to ok. 16-18°C. Należy unikać ekspozycji na duże amplitudy temperatur, gwałtowne skoki wilgotności, działanie warunków atmosferycznych oraz zanieczyszczenia fizyczne i chemiczne. Ważne jest, by nie wykonywać gwałtownego wietrzenia pomieszczenia, które narażałoby obiekt na szok klimatyczny. Dotyczy to szczególnie okresu zimowo-wiosennego, gdy do nagrzanego pomieszczenia wpuszczamy chłodne powietrze z zewnątrz.

Nie wolno przecierać obiektu mokrymi szmatkami, używać żadnych środków czystości,

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW

W WARSZAWIE

Delegatura w Ostrołęce

07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16

tel./fax (029) 764-22-38

detergentów i rozpuszczalników. W celu odkurzenia obiektu można użyć miękkich pędzelków lub miotełki. Zabieg należy powtarzać możliwie rzadko, ale nie wolno dopuszczać do pokrycia obiektu warstwą kurzu.

Nie wolno przywieszać na obiektach przewodów instalacji elektrycznej, dekoracji. O wszelkich zauważonych zmianach należy informować konserwatora dzieł sztuki i nie podejmować żadnych działań ratunkowych bez konsultacji z nim.

7. PROGRAM PRAC

7.1. PRACE DOKUMENTACYJNE I TECHNOLOGICZNE

1. Kwerenda ikonograficzna.
2. Opracowanie dokumentacji powykonawczej konserwatorsko-restauratorskiej z przeprowadzonych prac zgodnie ze standardami określonymi w Załączniku do Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Poz. 1789).

7.2. PRACE BADAWCZE

1. Wykonanie odkrywek sondażowych w celu identyfikacji faz chronologicznych (mechanicznie przy użyciu skalpela).
2. Obserwacja w świetle UV.
3. Pobranie materiału do badań stratygraficznych z oznaczeniem miejsc pobrania.
4. Badania dendrochronologiczne.

SCHEMAT POSTĘPOWANIA BADAWCZEGO (STRATYGRAFIA)

5. Badania spektrograficzne XRF warstw malarskich próbek na spektrometrze rentgenowskim.
6. Wykonania naszlifów poprzecznych próbek.
7. Wykonania fotografii barwnych przekrojów poprzecznych próbek.
8. Wykonanie rozmazów wodnych oraz działania na próbki kwasami i zasadą.
9. Analizy mikrochemiczne pigmentów znajdujących się w poszczególnych warstwach malarskich.
10. Badania klasy związków organicznych występujących w warstwach przekrojów poprzecznych (zmydlanie, wybarwienie w czerni amidowej oraz zieleni malachitowej, test na hydroksyprolinę).
11. Opracowanie wyników badań.

7.3. PRACE WYKONAWCZE

1. Wykonanie szczegółowej dokumentacji stanu zachowania (opisowa, fotograficzna, rysunkowa). Zarejestrowanie w formie opisowej, fotograficznej i ew. rysunkowej (z wykorzystaniem rysunków inwentaryzacyjnych) charakterystycznych zniszczeń. Uwzględnienie obszarów zdeintegrowanych, spękań, złuszczeń, rozwarstwień, produktów korozji metali, zabrudzeń i nawarstwień, patyny biologicznej, ewentualne spękań

- konstrukcyjnych i uszkodzeń w formie ubytków – mapowanie wyników powyższych badań.
2. Przygotowanie do demontażu.
  3. Zabezpieczenie obiektu i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej.

Odwrocie (podłoże drewniane)

1. Oczyszczenie powierzchni drewna z luźnych nawarstwień poprzez omiecenie, odkurzenie.
2. Dezynfekcja i dezynsekcja drewna środkiem owadobójczym (*Xylotox*, *Xirein*), nanoszenie pędzlem.
3. Impregnacja powierzchni drewna poprzez nasączenie 12% roztworem *Paraloidu B-72* w toluenie, nanoszenie pędzlem.
4. Zabezpieczenie drewna wielofunkcyjnym impregnatem ogniotrwałym do ochrony drewna np. produkcji firmy *Fobos*.
5. Klejenie (klej do drewna *Rakol*, *Vikol*).
6. Uzupełnienie ubytków drewna kitem drzewnym mieszanym z żywicą epoksydową *Epidian 5* z utwardzaczem *PAC 1:1*, żywicą *Araldit* lub flekami tego samego gatunku drewna, z którego wykonano obiekt.
7. Wzmocnienie konstrukcji – w razie konieczności (szpongi).

Koszulka (podłoże drewniane)

1. Wykonanie odkrywek sondażowych, pobranie próbek do badań laboratoryjnych (drewno, warstwa malarska wraz z zaprawą).
2. Oczyszczenie obiektu z luźnych zabrudzeń i zakurzenia delikatnie odkurzaczem.
3. Delikatne doczyszczenie powierzchni przy użyciu rozpuszczalników organicznych.
4. Podklejenie odspojęń odsłoniętej, oryginalnej warstwy malarskiej i złocień (*klej rybi 7%*, *Vinavil*).
5. Usunięcie warstw wtórnych przemalowań i złocień (mechanicznie np. przy pomocy skalpeli, chemicznie – dobór środków po wykonaniu szeregu prób (*Scansol*, *Scalpike*, *Aceton*, *Condrat 2000* itp.))
6. Doczyszczenie pierwotnej warstwy malarskiej z pozostałych pociemniałych i zmatowiałych laserunków czy werniksów przy pomocy past zmiękczających np. *Abbeizer* firmy *Dufa*.
7. Przeprowadzenie zabiegu dezynfekcji i dezynsekcji drewna środkiem owadobójczym o szerokim spektrum działania np. *Antox Z* (specjalistyczny środek do ochrony drewna zabytkowego) bądź *Altax* (iniekcyjnie, bądź z pędzla od odwrocia).
8. Impregnacja drewna pędzlowanie bądź iniekcja - 12 % roztworem *Paraloidu B72* lub 10-15 % roztworem *Osolanu KL* w ksylenie.
9. Sklejenie rozwarstwień i spękań klejami do drewna np. *Vikol*, *Rakol*.
10. Uzupełnianie mniejszych i większych ubytków drewna kitami trocinowo żywicznymi; żywica *Epidian 5* z utwardzaczem *PAC 1:1*, żywica *Araldit*
11. Wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów metodą snycerską, bądź przy użyciu ww żywic, które są łatwe w obróbce a przy tym trwałe.
12. Uzupełnienie ubytków zapraw i ich opracowanie na mokro i sucho papierami ściernymi o różnej gradacji. Pod malaturę wykorzystanie białej szpachlówki akrylowej *Spakkefi* firmy *Tikkurila* natomiast pod złocenia – zaprawy na bazie kredy wysokiej jakości typu bolońska lub szampańska oraz spoiwa emulsyjnego lub kleju glutynowego, modyfikowanej plastyfikującymi i elastyfikującymi dodatkami naturalnymi tj. miód i olej + PAW z dodatkiem np. masy do dublażu *HEAT-SEAL 375 (BEVA)* firmy *Lascaux* + klej króliczy skórny + kreda bolońska lub szampańska.
13. Złocenie i srebrzenie na pulment firmy *Selhamin* przygotowany z klejem króliczym.
14. Scalenie kolorystyczne metoda dobrana do powierzchni ubytków (kropka, kreska, imitatorsko) farby żywiczne *Gamblin* (oparte na żywicy laropal) ketonowe i mastyksowe

Maimeri bądź akrylowe *Restauro, Polycolor*.

15. Zabezpieczenie warstw polichromii werniksem damarowym firmy *Windsor&Newton*.

OBRAZ (płótno)

1. Wykonanie odkrywek, pobranie próbek do badań laboratoryjnych (płótno, warstwa malarska wraz z zaprawą).
2. Oczyszczenie odwrocia metodami tradycyjnymi – gumki, pędzle, wishab, mydło o neutralnym PH.
3. Oczyszczanie lica metodami chemicznymi – dobór metod i środków zależny od przeprowadzonych wcześniej prób (*Aceton, Benzyna lakowa, Condrat 2000, Scalpik, Remosol*).
4. Usunięcie ściemniających werniksów i wtórnych przemalowań (chemicznie, mechanicznie – dobór metody doświadczalny np. *Aceton*).
5. Prostowanie podobrazia, kontrolowane, delikatne nawilżanie i prostowanie pod obciążeniem bądź na stole niskociśnieniowym.
6. Reperacje lokalne, łatki z tego samego gatunku płótna, klejone na styk (*Vinavil*) zgrzewane kauterem.
7. Konsolidacja pudrującej się warstwy malarskiej (*Beva 371*).
8. Dublaż podobrazia na nowe płótno na odpowiednią dobraną masę dublażową (*Beva 371 w benzynie lakowej*).
9. Uzupelnienie ubytków zaprawy kitem akrylowym (*Modostuc*). Opracowanie ich faktury.
10. Założenie werniksu retuszarskiego (*Damarowy Talens*).
11. Nabicie obrazu na podobrazie.
12. Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej przy użyciu farb *Gamblin Conservation Colors* oraz farb żywicznych mastyksowo-keonowych *Vernice* i mastyksowych *Restauro-Maimeri*, rozcieńczanych *Dowanolem*.
13. Założenie werniksu końcowego damarowego.
14. Zamontowanie koszulki i ramy.

RAMA (podłoże drewniane)

1. Wykonanie odkrywek sondażowych.
2. Oczyszczenie obiektu z luźnych zabrudzeń i zakurzenia delikatnie odkurzaczem.
3. Delikatne doczyszczenie powierzchni przy użyciu rozpuszczalników organicznych.
4. Usunięcie warstw wtórnych złoczeń (mechanicznie np. przy pomocy skalpeli, chemicznie – dobór środków po wykonaniu szeregu prób (*Scansol, Scalpik, Aceton, Condrat 2000* itp.)).
5. Doczyszczenie pierwotnej warstwy złoczeń.
6. Przeprowadzenie zabiegu dezynfekcji i dezynsekcji drewna środkiem owadobójczym o szerokim spektrum działania np. *Antox Z* (specjalistyczny środek do ochrony drewna zabytkowego) bądź *Altax* (iniekcyjnie, bądź z pędzla od odwrocia).
7. Impregnacja drewna pędzlowanie bądź iniekcja - 12 % roztworem *Paraloidu B72* lub 10-15 % roztworem *Osolanu KL* w ksylenie.
8. Sklejenie rozwarstwień i spękań klejami do drewna np. *Vikol, Rakol*.
9. Uzupelnianie mniejszych i większych ubytków drewna kitami trocinowo żywicznymi; żywica *Epidian 5* z utwardzaczem *PAC 1:1*, żywica *Araldit*.
10. Uzupelnienie ubytków zapraw i ich opracowanie na mokro i sucho papierami ściernymi o różnej gradacji. Pod malaturę wykorzystanie białej szpachlówki akrylowej *Spakkeli* firmy *Tikkurila* natomiast pod złoczenia – zaprawy na bazie kredy wysokiej jakości typu bolońska lub szampańska oraz spoiwa emulsyjnego lub kleju glutynowego, modyfikowanej plastyfikującymi i elastyfikującymi dodatkami naturalnymi tj. miód i olej + PAW z

dotatkim np. masy do dublażu *HEAT-SEAL 375 (BEVA)* firmy Lascaux + klej króliczy skórnny + kreda bolońska lub szampańska.

11. Złocenie na pulment firmy *Selhamin* przygotowany z klejem króliczym bądź na szlagmetal (decyzja podjęta po ustaleniu stratygrafii). W razie odkrycia dobrze zachowanych złoczeń pulmentowych scalić miejscowo złotem w proszku.

FOTOGRAFIE:

1. Stan obiektu przed konserwacją – lico.

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

2. Stan obiektu przed konserwacją – odwrocie.

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

3. Stan obiektu przed konserwacją – detal.

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

4. Stan obiektu przed konserwacją – detal.

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

5. Stan zachowania obiektu – detal.

6. Stan zachowania obiektu – ubytki warstwy zaprawy, spękania.

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

7. Stan zachowania obiektu – detal.

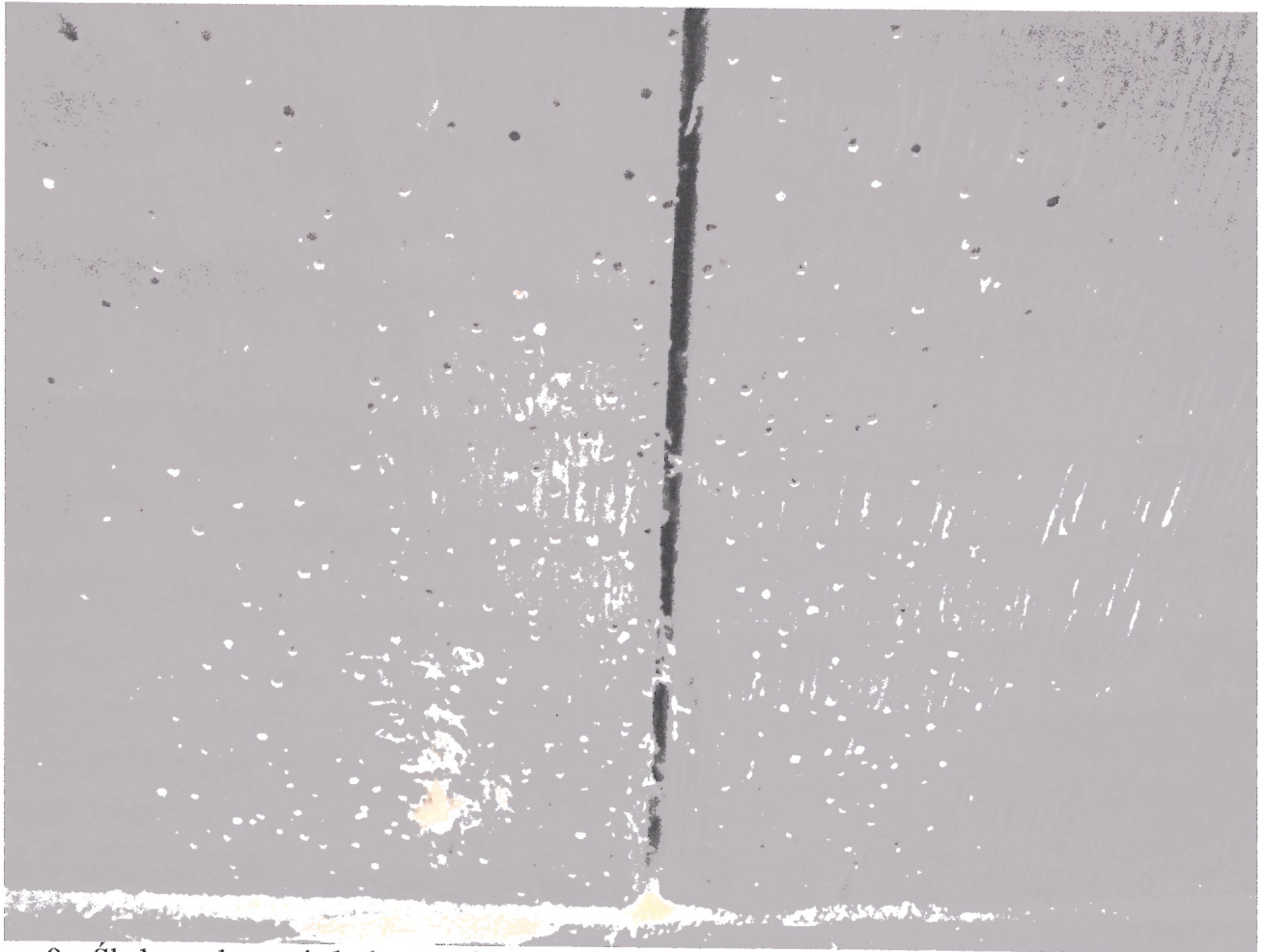
WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

8. Ubytki w warstwie malarskiej i zaprawie.

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38

9. Ślady po drewnojadach, osypująca się mączka.

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE
Delegatura w Ostrołęce
07-400 Ostrołęka, ul. Kościuszki 16
tel./fax (029) 764-22-38